

TAMPEREEN
MUSEOT

TARKASTUSRAPORTTI

TOIJALA, TYRISEVÄ, ELLILÄ; TARKASTUSMATKA
MUINAISJÄÄNNÖSILMOITUKSEN VUOKSI

Tampereen museoiden maakunnallinen yksikkö teki 6.9.1996 tarkastusmatkan Toijalaan, Ellilän kieverin maille. Tarkastus suoritettiin museoviraston tutkija Tuula Heikkurinen-Montellin pyynnöstä. Pyyntöön johti Maaseutukeskusten liiton ilmoitus 3.9.1996 muinaisjäännösalueista kyseisellä alueella. Tarkastus pyrittiin suorittamaan mahdollisimman pian sillä alueen eteläreunaan on suunnitteilla kevyen liikenteen väylä (liite 1). Tarkastuksen suorittivat Ulla Lähdesmäki ja Tuija-Liisa Soininen. Mukana oli avustajana tutkimusapulainen Vadim Adel Museovirastosta.

Sijainti

Ellilän kievvari sijaitsee Tyrisevän kylässä, Toijalan kirkosta noin 3,6 km itään, noin 2 km Vanajaveden Makkaraselän eteläranasta mantereelle päin. Kieverari jää Toijalasta 3-tielle kulkevan tien nro 303 vasemmalle puolelle, noin 6 km ennen 3-tien risteystä. Tilan pellot herättävät huomiota jo ohi ajaessa katajaisuutensa ja kumparemaisuuksensa vuoksi. Alue, jolta muinaisjäännöksiä oli ilmoitettu, jää yhtä kohdetta lukuunottamatta koordinaattien $x = 6783\ 55-82$ ja $y = 2496\ 30-80$ sisäpuolelle peruskartalla 2114 11 Toijala (1992) (liite 2).

Tausta

Maaseutukeskusten liitto oli saanut tiedon muinaisjäännöksistä Ellilän kieverin emäntä Leena Aholalta. Leif Backas niminen henkilö vaimoineen oli yöpynyt 2-3.7.1996 Ellilän kieverarissa. Backas on Pohjanmaalta kotoisin oleva harrastaja-arkeologi. Kierrellessään kieverin mailla Backasit havaitsivat noin 200 x 250 m laajalla alueella mielestään 18 muinaisjäännöstä (liite 3), mm. kaksi rautakautista kalmistoa 550-800 (-1000) jKr., venehaudan, kaksi talonpohjaa jne..

Ellilän kieverin emännän, Leena Aholan mukaan Backasit eivät tehneet koekuoppia eivätkä löytäneet esineitä. Tutkimuksistaan he lähettivät Aholalle 29.7.1996 selostuksen, jossa oli luettelo muinaisjäännöksistä, peruskarttakopio, vapaalla kädellä piirretty kartta ja nippu valokuvia.

Tulokset

Lyhyesti voidaan todeta, että Tampereen museoiden tarkastusryhmä ei todennut alueelta selkeitä muinaisjäännöksiä. "Hautakummut ja rökkiöt" näyttävät olevan luontaisia, kivisiä moreenikumpaneita, joista suurimmat ovat halkaisijaltaan 30 metrisiä, pie-

nimmät noin kymmenmetrisiä. Ne ovat ulkomuodoltaan joskus erehdyttävästi rautakautisten (tai pikemminkin rannikon pronssikautisten) hautaröykkiöiden näköisiä, mutta koekuopat ja maaleikkausten tarkastelu eivät tuo esiin todisteita esihistoriasta. Venehauta, kaivot yms. ovat resentejä kuopanteita.

Ainoastaan "kumpuhauta nro 13:sta", halkaisijaltaan 20-metrinen peltosaarekkeen laelle tehdystä koekuopasta tuli suhteellisen runsaasti hiiltä, likaista maata ja kiviä. Muuta siitä ei kuitenkaan löytynyt eikä myöskään toisesta kumpareelle tehdystä koekuopasta. Kyseessä saattaa olla historiallisen ajan toiminnan jäännöksi, mihin viittaisi myös kumpareen laelle uudemmalla ajalla kaivettu suuri kuoppa.

Tarkastusmenetelmät

Tarkastuksen yhteydessä pyrittiin noudattamaan L. Backasin laatimaa karttaa ja muinaisjäännösnumerointia. Karttaa sen vuoksi, että sitä ei mittakaavallisesti ole helppo suhteuttaa 1:5000 karttaan, joka myös oli käytettävissä.

Jokaiseen mainittuun muinaisjäännöskohteeseen pyrittiin tekemään koekuoppia. Usein myös rikottu maaleikkaus antoi tarvittavat tiedot. Muutamilla kohteilla (11, 12, 18) ei katsottu aiheelliseksi käydä. Osaa ei löydetty (1,2,19).

Tampereella 10.9.1996

Tuija-Liisa Soininen
Arkeologi, Tampereen museot

TARKASTUSTOIMENPITEET 6.9.96

1. "Talon pohja?"

Talonpohjaa ei havaittu. Mainitun alueen S-E -reuna aukaistu kaivurilla noin 20 m matkalla. Siinä havaittiin jonkin verran värjäytymiä ja yksi hiilenpala n. 0-25 cm syvyydessä. Ei kuitenkaan mitään erityisesti esihistoriaan liittyvää.

2. "Nurmettunut röykkiö, halk. 8 m"

Ei havaittu.

3. "Hautakumpu, halk. 15 m, kiviympyrä, kuoppa 3 x 2 x 0 m"

Kivikkoinen laakea moreenikumpare. Koekuoppa kumpareen arvioidusta keskipisteestä n. 2,5 m suuntaan SW. Ei muinaisjäännökseen viittaavaa
- 0-35 cm hiukan likaista, hietapit. maata, 35-40 cm, maa alkaa vaalentua, muutama hiilensiru koko matkalla, runsaasti kiviä

Kumpareen N-sivulla kumpare rikottu n. 15 m:n matkalla W-E -suuntaisesti: pintapoimittiin. Ei löytöjä

4. "Hautakumpu halk. 15 m tai röykkiö halk. 4 m"

Kohde on Ellilän tilalle vievän tien halkaisema luontainen moreenikumpare. Tien vierustan itäpuolelta suoristettiin lapioin kumpareen länsireunaa kolmesta kohtaa (laidat ja keskiosa). Mitään esihistoriaan suoraan viittaavaa ei löytynyt. 0-25 cm, tummempaa humusta ja turvetta, 25-30 cm vaaleampaa maata, kohtalaisesti teräväkulmaisia < 20-30 cm suuruisia kiviä, 30 cm alaspäin alkaa puhtaampi, kellertävä sora. Havainnointisyvyys n. 50 cm.

5. "Matala hauta, halk. 8 m."

Kumpareen 3 SW-reunamalla sijaitsee resentti kivikasa 4 x 4 m. Jos tarkoittaa tätä, ainakin päällimmäiset kivet siirretty nuoremalla ajalla paikoilleen. Kivien välissä sementistä tehty iso lieriönmuotoinen kappale. Myös isot kivet siirretty "röykkiön" NW-reunalle myöhemmin, todennäköisesti W-puolella olevaa hevosten estehyppypaikkaa raivattaessa.

6. "Hautakumpu halk. 15 m. Kivikerros kummun pinnassa 10 x 8 m"

Mäntyä ja lehtipuuta kasvava luontainen moreenikumpare. Muodoltaan röykkiö muistuttaa erittäin suurta rautakautista röykkiötä tai kumpuhautaa. Halk. n. 12,5 m (E-W) x 15,5 m (N-S), kork. n. 2 m. Maanpinnalla näkyy runsaasti esiinpistäviä isoja kiviä. Kummulle tehtiin kolme koekuoppaa, joista ei saatu esille mitään varmasti esihistoriallista. Lisäksi kumpua kiersi etelässä ja idässä hiljattain kaivurilla kaivettu oja, jonka profiilit tarkistettiin.

Koekuoppa a) Röykkiön keskeltä n. 3 m itään (100 gon).
n. 0-15 cm turve, 15-45 cm moreeni, pari isompaa kiveä, ei löytöjä, yksi epämääräinen kvartsi.

Koekuoppa b) Röykkiön keskeltä n. 5 m n. etelään (180 gon).
0-10 cm, turve, 10-45 cm, soransekaista, runsaskivistä maata. Ei likamaata, ei löytöjä

Koekuoppa c) Röykkiön keskeltä n. 7 m länteen (300 gon)
0-15 cm turve, alla puhtaampi sora, hiilenpala 15 cm syv.

Maalajit vaikuttavat kaikissa koekuopissa luontaisesti kerrostuneilta.

7. "Hautakumpu halk. 25-27 m, kork. 3-4 m, kiviympyrä reunassa, pieni halk. 2 m röykkiö?"

- kevyen liikenteen väylän lähellä

Kookasta mäntyä ja katajaa kasvava luontainen moreenikumpare; peltosaareke. Sen NW-puoli on melko kivinen, SE-puoli on vähäkivisempi. Se näyttäytyisi ulospäin suurena pronssikautisena hiidenkiukaana. Kivet ovat kuitenkin liian suuria röykkiökiviksi. Ns. kehä on ehkä tulkittu kumpua reunustavista suurista maakivistä.

Koekuopat:

a) Resentin pikkuröykkiön (nro 8) viereen, n. 1 m siitä länteen. 0-20 cm humus, noin 20 cm syvyydessä alkaa puhdas soransekainen, keltainen hiekka, ei löytöjä

b) Ed. mainitusta röykkiöstä n. 3 m itään, maalajit kuten ed., n. 30 cm syvyydessä iso kivi peittää kuopan, soransekaista keltaista hiekkaa.

c) Kummun lähes korkeimmalle kohdalle, tiestä n. 15 m suuntaan SE. Maakerrostumat, kuten aikaisemmissa kuopissa, ei löytöjä

8) "Hautaröykkiö 2 x 2 x 0.5 m"

Ensinnäkin liian pieni hautaröykkiöksi. Toisekseen näyttää resenteiltä. Sen viereen tehtiin edellä mainittu koekuoppa a).
- kevyenliikenteen väylän lähellä

9) "Kalmisto? Lähde/kaivo?"

Luontainen moreenikumpare; samantapainen peltosaareke, kuin aiemmat kuvatut kumpareet. Pit. n. 35 m, leveys n. 20 m, korkeus 3-4 m. Luontaista kookasta kivikkoa moreenin seassa. Puusto katajaa. Aivan NE-reunassa, pellon puolella halk. n. 2 m ja metrin syvyinen kuopanne. Kuopanne näyttää ensinäkemältä hiljattain tai korkeintaan historiallisella ajalla tehdyttä. Ei koekuoppia.

10) "Hautaröykkiö, halk. 5 m"

Luontainen moreenikumpare, kuten aikaisemmat
- ei koekuoppia

11) "Merkillinen kivi. Siinä on ruudullinen pinta, 1 x 0,5 x 0,5 m"

- ei ehditty tarkastaa

12) "Pienehkö kuoppa = hauta?"

- ei tarkastettu

13) "Hautakumpu, halk. 20 m, kork. 2-3 m, kuoppa 2 x 2 x 0,2 m, 3 kuoppaa 2 x 2 x 0,2 m"

Kivinen, laaja, luontainen moreenikumpare, jossa runsaasti isoja maakiviä, koordinaatit: x = 6783 59, y = 2496 62, PK 2114 11 Toijala (1992). Kumpareen NE-rinteellä on useita matalia kuopanteita, jotka vaikuttavat resenteiltä. Kumpareen keskellä halk. n. 3 x 3 m laaja ja n. 1 m syvä kuoppa. Se muistuttaa muodoltaan maastoutumiskuoppaa, poteroa. Lisäksi sijainti

kumpareen laella ja Toijalasta Sääksmäelle vievän tien vieressä (matkaa 30-40 m) voisi viitata mainittuun käyttötarkoitukseen. Toijala-Urjala-Kylmäkoski -alueella on ollut runsaahkosti historiallisen ajan ampumahautoja.

Koekuoppa a) Kuopanteen viereen, moreenikumpareen laelle. Maa erittäin tiivistä ja kivistä. 0-7 cm turve, 7-25 cm likainen kerros, jossa runsaasti hiiltä ja isoja kiviä. 25-30 cm alkoi vaaleampi maa, ja n. 30 cm syvyydessä puhtaampi, keltainen sora. Ei esihistoriallisen muinaisjäännöksen todentavia löytöjä. Maan tiiviyn syy voi olla se, että karja olisi päässyt tallomaan mäkeä tai sitten se, että kerrostumat ovat luontaista, tiivistä moreenia.

Koekuoppa b) Noin 3 m laella olevasta kuopanteesta luoteeseen. 0-15 cm humus ja turve, 15- puhtaampi maa. Ei löytöjä.

14) "Nurmettunut röykkiö, halk. 10 m, vahingoitettu"

- tien halkaisema luontainen moreenikumpare
- ei toimenpiteitä

15) "Nurmettunut röykkiö halk. 7 m, kivikerros 4x5 m"

Luontainen moreenikumpare, kuten aikaisemmatkin. Ei erotu enää hyvin maastosta
- ei koekuoppia

16) "Nurmettunut röykkiö, halk. 7 m, kivikerros 3 x 3 m"

Maastoltaan kuten aikaisemmat. Kuusi- ja katajavaltaista hakamaata. Periaatteessa voisi olla muodoltaan rautakautinen röykkiö. Halk. 11 x 10 m, korkeus n. 1 m. Kymmenisen suurta maakiveä, joista suurin on halkaisijaltaan 1,5 m ja metrin korkea siirtolohkare.

Koekuoppa siirtolohkareen viereen, kiven E-puoliselle tasanteelle: 0-25 cm turve ja humus, 10-15 cm syv. halk. > 10 cm kokoinen hiilialue, 25- puhtaampi maa, ei löytöjä

17) "Venehauta"

Pitkänomainen, soikea, moreenikumpareeseen tehty kuopanne, joka on n. 0,5 m syvä. Muut mitat, kuten Backasilla. SE-reunassa iso maakivi, joka ehkä näyttänyt kokalta. Kuopannetta on osittain täytetty myöhemmin.

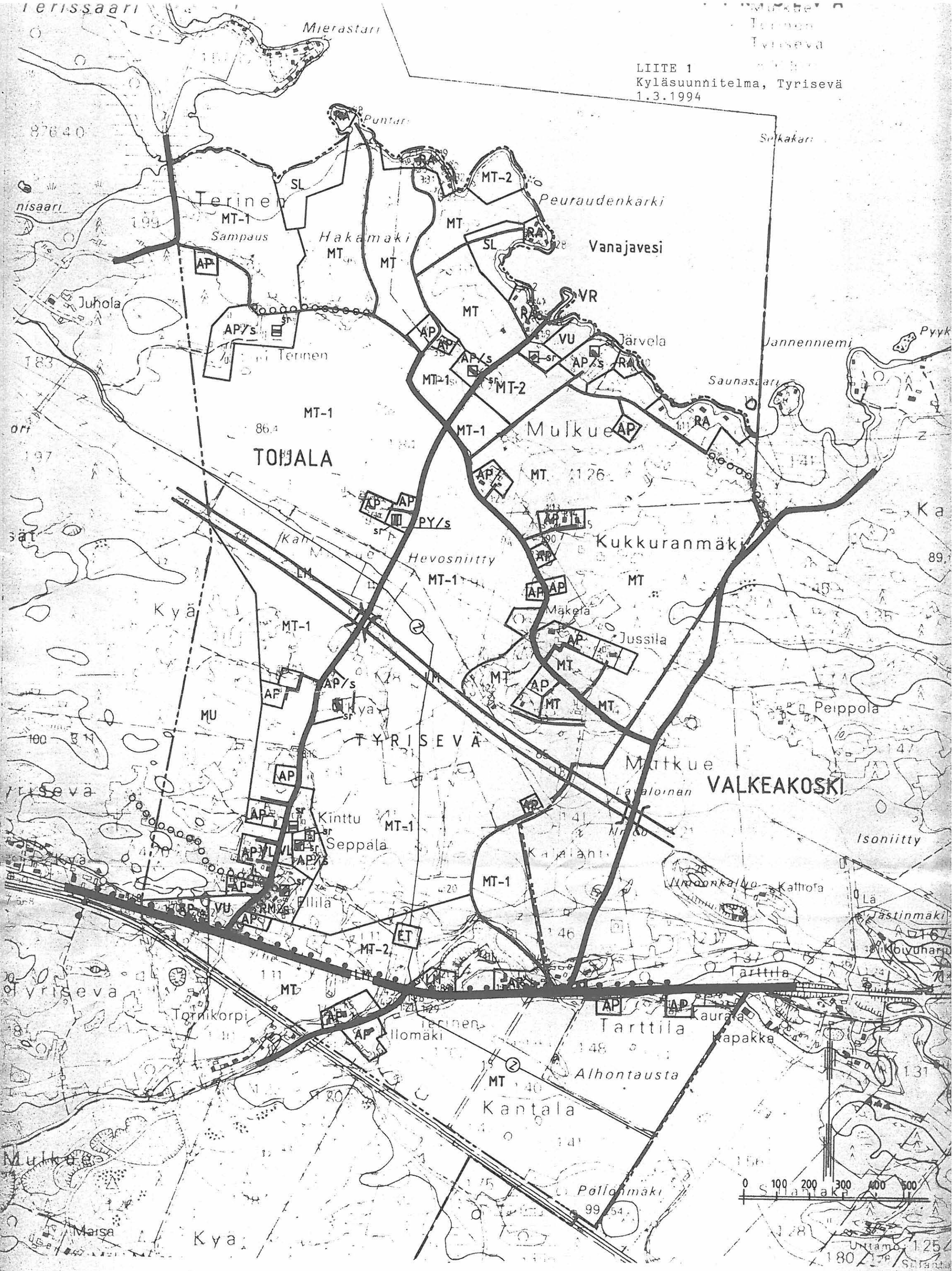
- ei koekuoppia

18) "Tulimerkkipohja halk. 7 m, kuoppa halk. 0,5 m, kiviympyrä, 7 tolpankuoppaa"

Backasin kartan perusteella ei katsottu voitavan lähteä etsimään mainittu aluetta.

19) "talonpohja?"

Ei havaittu

Toijala, Tyrisevä, Ellilä

= tarkastettu alue 6.9.1996

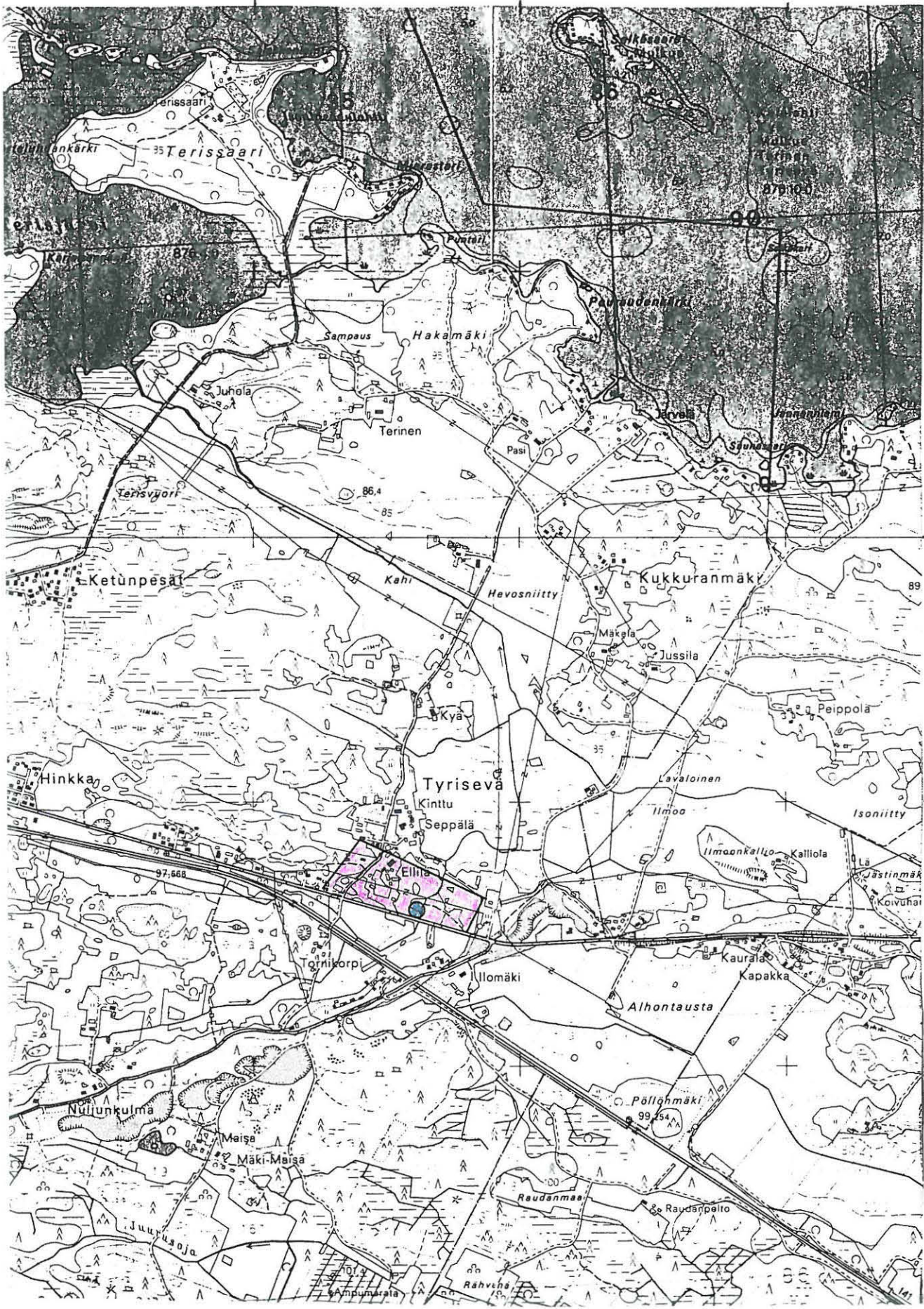

= kohde 13

2496

2497

2498

6785

6784

6783

Leena Ahola
 Tyriseväntie 20
 37800 Toijala

Tässä lähetän valokuvat muinaisjäännöksistä. Samalla saatte pienen kartan eri kohtien sijouksista sekä siihen liittyvän selostukseen.

Vaikkapa nyt kaikki yksityiskohdat tässä selostuksessa ei täsmälleen pidä paikkaansa, niin uskoisin että ne suurin piirtein antavat jonkinlaisen käsityksen Ellilän tilan muinaisjäännöksistä.

Kiertelin myös hakanne kaakkoiskulmassa ja siinä oli taas toinen aikamoinen kalmisto. Numero 13 on aivan varmasti isokokionen hauta. Siinä oleva kuoppa on samankaltainen kuin numero 3:ssä. Jos numero 17 on aito venehauta, niin se tulee olemaan pikkunen sensaatio, koska minun tietoaikani mukaan ei ole löydetty venehautoja muualta kuin Turun läheisyydeltä (3-5 kappaletta) sekä Pohjanmaan Kyröstä (2 kappaletta). Toisaalta on mahdollista että nr 17 olisi talon pohja, mutta sen "kellarikuoppa" on niin matala ja kivinen että on aika vaikea kuvitella sitä rakennuksen pohjana.

Tiedättekö jotakin siitä, niin kirjoita pari riveä meille!

Kävimme myös Toijalassa ja katsoimme sitä vanhaa sakistoa. Toijalan länsipuolella on muuten hyvin mielenkiintoinen paikkakunnan nimi: "Jalanti" = Jarl-land, joka viittaa seudun rautakautisen "kuninkaan" tilaan. Se on järven nimi, mutta onko se myöskin jonkun tilan tai kylänosan nimi?

Akaan jälkeen suuntasimme matkan itään: Hattulan kirkko, Parola, Hämeen linnan muinaisnäyttely + valtava ryijymattonäyttely, Sibeliuksen puiston uhrikivi, Aulangon puisto ja yöpyminen Aulangon Heikkilän mökkikylässä.

Seuraavana päivänä jatkoimme Turkuun päin.

Terveisiä Ellilän kievarin väelle!

Maxmo 29.07.96

Leif Backas

Leif & Vivi-Ann Backas
 Tottesund 395
 66640 Maxmo puh. 961-3450014

INVENTERING 2-3.7.1996

ELLILÄ GÅRD
TOIJALA
3 km öster om centrum

FORNLÄMNINGAR:

Två gravfält
550-800(-1000)e.Kr.

1. Husgrund?
2. Övertorvad rösgrav \varnothing 8 m
3. Gravhög \varnothing 15 m, kantkedja
mittgrop i NO-SV 3x2x0,5 m
4. Gravhög \varnothing 15 m eller endast
röse \varnothing 4 m. Skadat.
5. Låg grav \varnothing 8 m.
6. Gravhög \varnothing 15 m. Stenlager
på ytan 10x8 m.
7. Gravhög \varnothing 25-27 m, h= 3-4 m
kantkedja, stenring \varnothing 2 m
uppe på krönet.
8. Rösgrav 2x2x0,5 m.
9. Gravfält? Källa/brunn?
10. Rösgrav \varnothing 5 m.
11. Märklig sten med rutigt
mönster. 1x0,5x0,5.
12. Liten grop = grav?
13. Gravhög \varnothing 20 m, h = 2-3 m.
mittgrop 2x2x1 m.
3 st gropar 2x2x0,2 m.
14. Övertorvad rösgrav \varnothing 10 m.
Skadat.
15. Övertorvad rösgrav \varnothing 7 m
stenlager 4x5 m.
16. Övertorvad rösgrav \varnothing 7 m
stenlager 3x3 m.
17. Båtgrav i NO-SV, 11x5x0,5m
Stenig grop 6,5x2,0x0,7 m.
Från 600-talet?
Gravgrop (?) 2x2 m.
18. Vårdkase \varnothing 7 m, mittgrop,
 \varnothing 0,5 m, med stenring.
Sju stolphål i ytterkanten.
På kanten av ett grustag.
Obs: ILOMÄKI = ILD-/ELDBACKA
strax söder om platsen.
ELLILÄ = ELD- ?
Även: Ilamo, Aulanko
Iltasmäki, Pälkäne
Ellivuori, Vammala
Osv.
19. Husgrund?

INVENTOINTI 2-3.7.1996

ELLILÄN TILA
TOIJALA
keskustasta 3 km itään

MUINAISJÄÄNNÖKSET:

Kaksi kalmistoa
550-800(-1000)j.Kr.

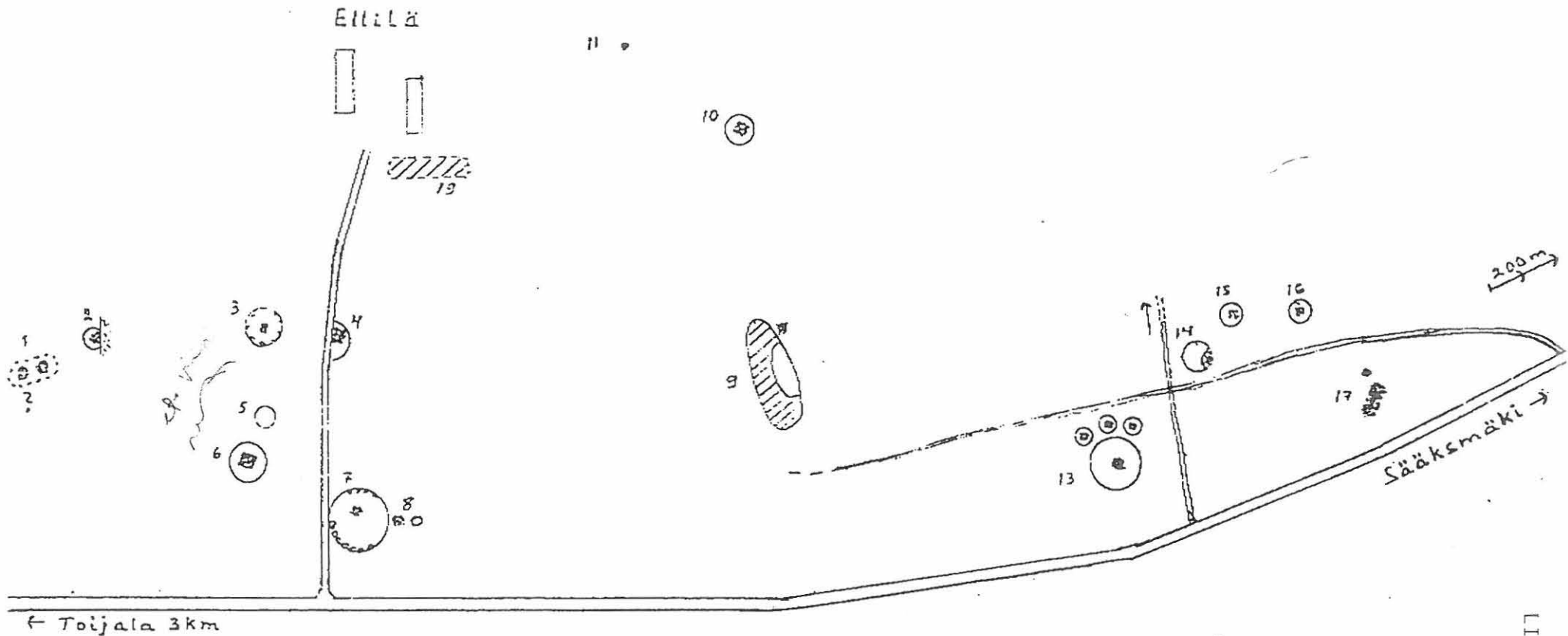
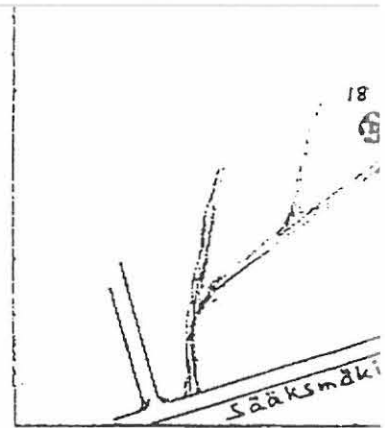
1. Talon pohja?
2. Nurmettunut röykkiö \varnothing 8 m
3. Hautakumpu \varnothing 15 m, kiviymyrä,
kuoppa koill.-loun. 3x2x0,5m
4. Hautakumpu \varnothing 15 m tai
röykkiö \varnothing 4 m. Vahingoitettu.
5. Matala hauta \varnothing 8 m.
6. Hautakumpu \varnothing 15 m; Kivikerros
kummun pinnassa 10x8 m.
7. Hautakumpu \varnothing 25-27 m, kork.=
3-4 m. Kiviymyrä reunassa
sekä pieni, \varnothing 2 m, ylhäällä.
8. Hautaröykkiö 2x2x0,5 m.
9. Kalmisto? Lähde/kaivo?
10. Hautaröykkiö \varnothing 5 m.
11. Merkkillinen kivi. Siinä on
ruudullinen pinta. 1x0,5x0,5m.
12. Pienhkö kuoppa = hauta?
13. Hautakumpu \varnothing 20 m, kork.=
2-3m, kuoppa 2x2x1 m.
3 kpl kuoppaa 2x2x0,2 m.
14. Nurmettunut röykkiö \varnothing 10 m.
Vahingoitettu.
15. Nurmettunut röykkiö \varnothing 7 m
kivikerros 4x5 m.
16. Nurmettunut röykkiö \varnothing 7 m
kivikerros 3x3 m.
17. Venehauta koill.-loun.,
11x5x0,5 m. Kivinen kuoppa
6,5x2,0x0,7 m. 600-luvulta?
Hautakuoppa (?) 2x2 m.
18. Tulimerkkipohja \varnothing 7 m, kuoppa
 \varnothing 0,5 m, kiviymyrä.
Seitsemän tolpankuoppaa.
Soramontun reunassa.
Huom: ILOMÄKI = ILD-/ELD-
= TULIMÄKI; mäeltä etelään.
ELLILÄ = ELD- / TULI-
Myös: Ilamo, Aulanko
Iltasmäki, Pälkäne
Ellivuori, Vammala
Jne.
19. Talon pohja?

Leif Backas
Tottesund 395
66640 Maxmo 961-3450014

FORNLÄMNINGAR MUINAISJÄÄNNÖRSIÄ
ELLILÄ GÅRD ELLILÄN TILA
TOIJALA
Inventering Inventointi
2-3.7.1996

Leif Backas
Tottesund 395
66640 Maxmo

Speciellt värdefulla: (1), 3, 6, 7, 8, (9)
Varsinkin arvokkaita: 13, 17.